

DE KERKREKENINGEN VAN MEMBRUGGEN 1776-1794

Rombout Nijssen

De kerkfabriek van Membruggen in de tweede helft van de achttiende eeuw

Zoals nu nog het geval is, bestond er in het ancien régime bij iedere parochiekerk een kerkfabriek. Die stond in voor de instandhouding van het kerkgebouw en voorzag in het materiaal dat nodig was voor de uitoefening van de eredienst. Voor de financiering daarvan beschikte zij over de inkomsten uit haar patrimonium, dat bestond uit landerijen die verpacht werden en renten die verschuldigd waren door de bezitters van landerijen die met die renten belast waren.

Waar de kerkfabrieken in Vlaanderen nu bestuurd worden door een kerkraad, waarvan een van de leden – de schatbewaarder – de financiën beheert, werden de goederen en inkomsten van de kerkfabrieken in het bisdom Luik in de achttiende eeuw beheerd door een jaarlijks gekozen kerkmeester. Hij inde de renten en pachten van de kerkfabriek en met de opbrengst daarvan betaalde hij de rekeningen van de kerk.

Hoe en door wie de kerkmeester in Membruggen gekozen werd is uit het bewaarde archief niet meer op te maken. In het rekeningenregister voor de periode 1776-1794 is wel te zien dat de opeenvolgende kerkmeesters einde januari of begin februari van het derde jaar na het jaar waarop hun rekening betrekking had, rekenschap aflegden over hun beheer. Wellicht nam hun opvolger op die dag het beheer over van de afgaande kerkmeester.

Membruggen op een Franse militaire kaart van omstreeks 1743, de Villaretkaat

In de onderzochte periode nam iedere kerkmeester het ambt maar één jaar op. Daarna werden zij niet meer in dezelfde functie herkozen.

Na afloop van zijn ambtstermijn legde de kerkmeester rekenschap af over zijn beheer. Hij deed dat door op een openbare vergadering van de inwoners van de parochie een overzicht te geven van de inkomsten die hij geïnd had en van de uitgaven die hij verricht had. De bijeenkomst waarop de kerkrekening werd gecontroleerd, werd op voorhand in de kerk aangekondigd. Zo waren alle parochianen ervan op de hoogte en hadden alle geïnteresseerden de kans aanwezig te zijn.

Een rekeningenregister

Van de kerkfabriek van Membruggen bleven vijf rekeningenregisters uit het ancien régime bewaard⁴. Zij worden nu bewaard in het Rijksarchief te Hasselt. Het jongste register bevat de jaarrekeningen van de kerkmeesters van 1776 tot 1794. De eerste rekening die in dit register geregistreerd werd, heeft betrekking op de inning en de besteding van de inkomsten voor 1776. Zij werd op 30 januari 1779 ter controle voorgelegd en goedgekeurd. Het register bevat geen rekening voor de inkomsten voor het jaar 1777. De tweede rekening die in het register geregistreerd werd is die voor 1778, die goedgekeurd werd op 31 januari, wellicht van het jaar 1781⁵. De volgende rekeningen werden telkens einde januari of begin februari van het derde jaar na het jaar waarop zij betrekking hadden, voorgelegd en goedgekeurd. Wellicht werden de pachten en renten voor het jaar 1776 pas in 1778 werkelijk geïnd. Daarom werd pas begin 1779 rekenschap afgelegd over de inning en de besteding ervan.

Op 12 of 13 mei 1778 overleed in Membruggen pastoor Willem Dupuits⁶. Hij werd opgevolgd door pastoor Simon Caproens. Wellicht was hij het die het initiatief nam om een nieuw register aan te schaffen en de kerkrekeningen in te schrijven. Dat werd volgehouden tot 3 februari 1797, toen de laatste rekening, die voor 1794, werd ingeschreven. Tenzij anders vermeld, komen de gegevens waarop deze bijdrage gebaseerd is uit dit rekeningenregister⁷.

Volgens de Luikse rechtsgeleerde de Sohet was voorgeschreven dat de rekeningenregisters samen met de andere archiefstukken en het geld van de kerkfabriek bewaard moesten worden in een kist waarvan de kerkmeester en de pastoor elk een sleutel moesten hebben⁸. Het is niet duidelijk in hoeverre dat voorschrift in Membruggen werd opgevolgd. Vermoedelijk bewaarde de pastoor de registers van de kerkfabriek. Dat er voor het geld van de kerk van Membruggen in de achttiende eeuw niet echt een brandkast nodig was, zal nog blijken.

⁴ Rijksarchief Hasselt, *Oud kerkarchief van Membruggen*, nr. 12 (voor de periode 1627-1645), nr. 13 (voor de periode 1664-1671), nr. 29 (voor de periode 1689-1739), nr. 14 (voor de periode 1731-1748) en nr. 15 (voor de periode 1776-1794).

⁵ Het jaar van de goedkeuring wordt bij deze rekening niet vermeld.

⁶ Rijksarchief Hasselt, *Verzameling parochieregisters*, nr. 606.

⁷ Rijksarchief Hasselt, *Oud kerkarchief van Membruggen*, nr. 15.

⁸ D.F. de Sohet, *Instituts de droit ou sommaire de jurisprudence canonique, civile, féodale et criminelle pour les Pays de Liège, de Luxembourg, Namur & autres*, Namen ☐ Bouillon, 1770-1772, Livre I, Titre 32, art. 21.

Kerkmeesters van Membruggen		
Naam	Jaar van de inkomsten	Datum van het voorleggen van de rekening
1776	Jan Pellaers	30 januari 1779
1778	Jan Bruninx	31 januari
1779	Willem Thijs	1 februari 1782
1780	Jan Martens	28 januari 1783
1781	Ludovicus Lenaers	31 januari 1784
1782	Gerard Olofs	29 januari 1785
1783	Jan Saren	31 januari 1786
1784	Marten Martens	31 januari 1787
1785	Dries Thewisen	31 januari 1788
1786	Jan Voncken	31 januari 1789
1787	Antoon Peusen	30 januari 1790
1788	Jan Cunen	1 februari 1791
1789	Willem Bruninx	28 januari 1792
1790	Jan Daenen	26 januari 1793
1791	Hendrick Honinx	29 januari 1794
1792	Rut Roffa	
1793	Fredrick Stegen	6 februari 1796
1794	Cornelius Thijs	3 februari

De inkomsten

De jaarrekeningen van de kerkfabriek zijn uiterst eenvoudig. Iedere rekening beslaat niet meer dan één bladzijde. Daarop wordt eerst vermeld welke kerkmeester de rekening voorlegt, op welke datum hij dat doet en op welk inkomstenjaar de rekening betrekking heeft.

Dan volgen de inkomsten. Die bestaan uit pachten en uit renten. Andere inkomsten, zoals uit collecten, komen in de rekeningen niet voor.

De kerkfabriek van Membruggen bezit in de tweede helft van de achttiende eeuw elf percelen land die verpacht worden. In het rekeningenregister worden drie percelen gesitueerd: twee percelen van ieder vijf roeden in het Bosveld in Membruggen en een perceel van 4,5 roeden in het gehucht Reek in Bilzen⁹. Van de andere percelen wordt enkel vermeld welk pachtbedrag er jaarlijks voor betaald wordt en wie die pacht betaalt. Alle pachten worden in natura, in koren, uitgedrukt. In totaal int de kerkfabriek voor deze elf percelen jaarlijks 54 vaten en een halve kop koren¹⁰.

⁹ Oppervlakten werden in het ancien régime in bunders en roeden uitgedrukt. In een bunder gaan 20 roeden. In Membruggen meet het bunder 87,1884 aren.

¹⁰ De inhoudsmaten voor granen waren mudden, vaten en koppen. In een mud gaan 12 vaten en in een vat gaan 4 koppen. De kerkfabriek van Membruggen maakt gebruik van de Tongerse maat. Daar bevat een vat koren 29,71 liter.

Voorts bezit de kerkfabriek elf renten. Renten waren jaarlijkse betalingen die verschuldigd waren door de bezitters van bepaalde onroerende goederen. Renten konden afkomstig zijn van schenkingen of legaten, of zij konden gekocht zijn. In het ancien régime was de aankoop van een rente een vorm van geldbelegging. In een tijd waarin geldleningen tegen intrest niet gebruikelijk waren, konden personen die geld nodig hadden zich tot een fortuinlijker tijdgenoot wenden met het aanbod om hem een rente te verkopen. In ruil voor een eenmalige verstrekking van een kapitaal beloofde de renteverkoper aan de kapitaalverstrekker of rentekoper de jaarlijkse betaling van een som geld of, als de rente in natura werd uitgedrukt, van een hoeveelheid goederen. In de achttiende eeuw bedroeg het tarief voor een jaarlijkse geldrente in de regel 5 % van het verstrekte kapitaal. Renten werden gevestigd op onroerende goederen. Dat wil zeggen dat er bij een rentecreatie een onroerend goed als onderpand voor de jaarlijkse betalingen gesteld werd. De rente werd vervolgens tot aan de aflossing jaarlijks betaald door de bezitter van het belaste goed. Wanneer een ander het belaste goed verwierf, dan nam die nieuwe bezitter ook de verplichting over om de rente te betalen. Het feit dat een onroerend goed met een rente belast was, betekende dus dat de waarde van dat goed verminderde.

Renten konden worden uitgedrukt in geld of in natura. Renten in natura hadden het voordeel dat zij waardevast waren: zij waren niet onderhevig aan inflatie. Het feit dat een rente in natura werd uitgedrukt, betekent niet dat zij niet in geld betaald werd. In de regel werden renten in natura jaarlijks aan de marktprijzen van dat jaar in geld omgezet.

De renten van de kerkfabriek zijn deels in geld en deels in natura uitgedrukt. Samen brengen de renten jaarlijks 18 gulden en 5 stuivers¹¹ en 6 vaten koren op.

De totale jaarlijkse inkomsten uit de pachten en de renten van de kerkfabriek in de periode 1776-1794 bedragen 60 vaten en een halve kop koren, en 18 guldens en 5 stuivers in geld.

In de kerkrekeningen van Membruggen wordt geen onderscheid gemaakt tussen pachten en renten, maar wel tussen vaste en veranderlijke inkomsten. De geldrenten die jaarlijks met hetzelfde bedrag van 18 guldens en 5 stuivers betaald worden, worden beschouwd als vaste inkomsten. De veranderlijke inkomsten zijn de inkomsten uit korenpachten en korenrenten. De 60 vaten en de halve kop koren leveren immers ieder jaar een ander bedrag in geld op.

Het geldbedrag waarmee de korenpachten en korenrenten betaald worden verandert van jaar tot jaar in functie van de prijs van het koren. In jaren van overvloedige oogst is de prijs van het koren niet hoog. In jaren waarin de oogst tegenvalt of waarin de vraag erg hoog is, ligt de prijs van het koren hoger, en moet er meer geld betaald worden om de renten te voldoen. Met het oog op het betalen van korenrenten wordt in de achttiende eeuw ieder jaar in steden als Tongeren, Hasselt en Sint-Truiden de *effractie* vastgesteld. Dat is de prijs waaraan korenrenten dat jaar in geld betaald kunnen worden. De *effractie* verschilt van jaar tot jaar, in

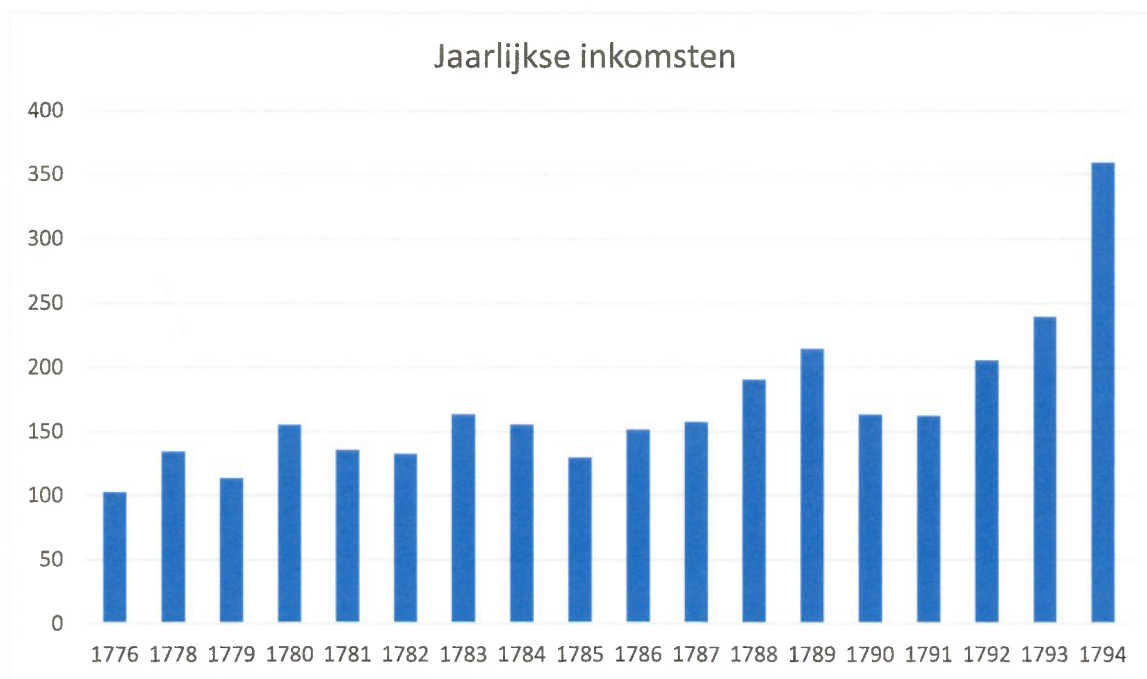
¹¹ Geldbedragen werden in het ancien régime uitgedrukt in guldens, stuivers en oorden. Een gulden is 20 stuivers waard en in een stuiver gaan 4 oorden.

functie van de marktprijs van het koren. In 1776 bijvoorbeeld, staat de effractie relatief laag. Dat jaar worden de korenrenten betaald met 84 guldens, 3 stuivers en 2 oorden. In 1778 staat de effractie hoger. Dat jaar worden dezelfde korenrenten betaald met 115 guldens, 14 stuivers en 3 oorden. Vooral aan het einde van de achttiende eeuw loopt de effractie heel hard op. In 1794 bedraagt de waarde in geld van 60 vaten en een halve kop koren volgens de effractie 363 guldens, 19 stuivers en 2 oorden. Omwille van de *miswas* staat de kerkfabriek dat jaar een korting toe op dat bedrag.

Na de inkomsten, die steeds uit dezelfde twee posten bestaan, volgt het overzicht van de uitgaven. Dan worden de uitgaven vergeleken met de inkomsten, en wordt berekend wat het overschot of het tekort op de rekening is.

Nadat dat bedrag is vastgesteld, wordt de rekening voor kwijting van de kerkmeester gehandtekend door de pastoor en twee of drie andere inwoners van het dorp.

De jaarlijkse inkomsten van de kerkfabriek van Membruggen verschillen in de onderzochte periode van jaar tot jaar, in functie van de prijs van het koren. De inkomsten stijgen van 102 guldens, 8 stuivers en 2 oorden in 1776 tot 359 guldens, 3 stuivers en 2 oorden in 1794.

Jaarlijks terugkerende uitgaven

In de eerste plaats betaalt de kerkfabriek jaarlijks een vergoeding aan haar medewerkers. De jaarlijkse vergoeding voor de kerkmeester bedraagt vier vaten koren, die aan de hand van de effractie in geld worden betaald. De pastoor krijgt ook vier vaten koren voor het opstellen en

inschrijven van de rekening¹². De *vaendrager* – wellicht gaat het om de man die in de processies een vaandel draagt – krijgt jaarlijks het equivalent van twee vaten koren. Zijn vergoeding stijgt met de effractie, van 3 guldens en 2 stuivers in de rekening voor 1776 tot 11 guldens en 10 stuivers in de rekening voor 1794. Voor het schoonmaken van de kerk, of in het dialect van Membruggen *het schoeren*, en om de wijn te halen, krijgt de koster jaarlijks de waarde van twee vaten koren betaald. Voor het wassen van het kerkelijk lijnwaad krijgt hij het dubbele: vier vaten.

Jaarlijks besteedt de kerkmeester 13 stuivers *voor een cartabelle en h. olie te haelen*. In de rekening voor 1792 wordt dat 16 stuivers. In de rekening voor 1780 wordt onderscheid gemaakt tussen beiden. Het ophalen van de olie kost dat jaar 10 stuivers, en de cartabel 3 stuivers. Wellicht wordt met de heilige olie het chrisma bedoeld. De cartabel is een boekje over het verloop van het kerkelijk jaar. Jaarlijks wordt op Witte Donderdag het chrisma gewijd. Via de dekens werd het verdeeld over de parochies. Uit het feit dat de kosten voor het ophalen van het chrisma en van de cartabel samen vernoemd worden in de kerkrekening, kan worden afgeleid dat het althans in Membruggen zo geregeld was dat de cartabel voor het nieuwe jaar tegelijk met het chrisma opgehaald werd.

Aan miswijn wordt in de onderzochte periode jaarlijks gemiddeld 34 guldens besteed. Andere benodigdheden voor de liturgie, zoals kaarsen, hosties en wierook, en onderhoudsproducten als bezems, zeep en smout worden in de rekeningen soms samen vermeld – wellicht als zij samen op de rekening van één leverancier voorkomen – en soms afzonderlijk. Gemiddeld wordt aan deze producten jaarlijks 30 guldens besteed.

De kerkfabriek van Membruggen is een jaarlijkse rente van 1,5 vat koren verschuldigd aan de armentafel van Tongeren. Die rente wordt volgens de effractie in geld betaald.

Occasionele uitgaven

In de onderzochte periode worden de kerkmeesters zelden geconfronteerd met kosten voor werken aan de kerk. In 1787 en in 1795 wordt een nieuw *klockzeel* aangeschaft dat telkens 10 guldens en 15 stuivers kost. Een nieuw doopvont kost in 1787 48 guldens. Het deksel voor het doopvont kost 2 guldens en voor het vervoer van het geheel betaalt de kerkmeester 4 guldens en 10 stuivers. Nog in dat jaar brengt de smid 9 guldens en 2 stuivers in rekening voor *ijserwerck* en nieuwe banken kosten 44 guldens. In 1788 wordt een deel van het loodwerk

¹² De voornaamste bron van inkomsten voor de pastoors in het ancien régime was de opbrengst van de pastorijgoederen. Net zoals de kerkfabriek en de armentafel beschikte de pastorij van ieder dorp over een patrimonium van landerijen en kapitalen, die jaarlijks pacht en renten oprachten. De inkomsten van de pastorijgoederen konden aangevuld worden met de opbrengst van een aandeel in de tienden, van beneficiëes en – zoals in Membruggen het geval was – met een bijdrage van de kerkfabriek. Er bestonden grote verschillen tussen de inkomsten van de ene pastorij en die van een andere. Men had het in dat geval wel eens over goede en minder goed benoemingen. Over dit onderwerp verscheen in 1998 een studie van de hand van professor M. De Vroede, *Notabelen en kleine lieden. Het inkomen van de Zuid-Nederlandse en Luikse plattelandscleus in de 18de eeuw*, (Belgisch Centrum voor Landelijke Geschiedenis, 118), Leuven, 1998.

vernieuwd. Dat kost 19 guldens en 10 stuivers. Eiken planken kosten dat jaar 2 guldens en 14 stuivers. In 1789 voert Willem Jacaers een herstelling aan de kerkklok uit en rekent daarvoor 2 guldens en 15 stuivers aan.

De uitgave van 5 guldens en 7 stuivers voor de registratie van een akte betreffende een rente in 1781 mag ook beschouwd worden als een uitgave voor het onroerend patrimonium van de kerkfabriek. De uitgave van 1 gulden, 10 stuivers en 1 oord voor gezegeld of *getimmert* papier in 1793 hoort tot dezelfde categorie.

Voorts wordt er vooral veel geld besteed aan liturgische kledij. Een nieuwe albe in de rekening voor 1778 kost 15 guldens. In 1784 wordt nog een nieuwe albe aangekocht voor 24 guldens en 2 stuivers. Een *rokkelij*n of koorkleed kost in 1782 38 gulden. In 1789 wordt een nieuwe rokkelij)n gemaakt. Het stof en de kant die daarvoor nodig zijn kosten 90 guldens en 11 stuivers. Het maakloon bedraagt 4 guldens en 10 stuivers. In 1792 en 1793 worden twee eenvoudiger koorkleden gekocht voor respectievelijk 24 guldens en 7 stuivers en 25 guldens en 10 stuivers.

In 1783 wordt in Maastricht een nieuwe *tabbart* □wellicht wordt een kazuifel bedoeld □ aangeschaft voor 160 guldens. Datzelfde jaar worden ook een gebruikte kazuifel en een kleed voor het beeld van Onze-Lieve-Vrouw gekocht. Samen kosten zij 56 guldens en 1 stuiver. Drie ellen kant voor het kleed kosten nog 3 guldens en 16 stuivers. De kazuifel wordt omgewerkt tot een *ornament* en een velum¹³. Zijden garen en andere versieringen kosten 86 guldens, 16 stuivers en 2 oorden, en het maakloon voor het ornament, het velum en het kleed voor het beeld belooft 42 guldens en 10 stuivers. Stof voor een nieuw kleed voor het beeld van Onze-Lieve-Vrouw kost in 1794 43 guldens, 9 stuivers en 2 oorden.

Een *swert ornament* kost in 1791 220 guldens, 13 stuivers en 3 oorden. Voor zoveel nieuwe ornamenten moet in 1792 een nieuwe kast gemaakt worden. Het ijzerwerk aan die kast kost in 1792 3 guldens en 12 stuivers.

In 1781 wordt een nieuw antependium¹⁴ aangeschaft voor 18 gulden.

In 1786 wordt een nieuw vaandel gemaakt voor de kerk. 8,5 ellen zijde kosten 59 guldens en 10 stuivers, en voor *maeckloon en sijde kordekens* wordt nog eens 22 guldens, 6 stuivers en 2 oorden aangerekend. Thijs Pellaers herstelt in 1789 het baldakijn waaronder in de processies het Heilig Sacrament gedragen wordt, en rekent daarvoor 4 guldens en 5 stuivers aan.

Een kruisbeeld kost in 1786 6 guldens.

¹³ Een velum is een doek waarmee liturgische voorwerpen beschermd worden. Het kelkvelum is het best gekende voorbeeld. Maar het kan ook om een ciborievelum of een schoudervelum gaan, dat de priester over zijn schouders draagt als hij het Sacrament draagt.

¹⁴ Een antependium is de bekleding die aan de voorzijde van een altaar wordt aangebracht. In de regel verwijst het naar de liturgische kleur van het moment. In de achttiende eeuw waren antependia meestal geschilderd.

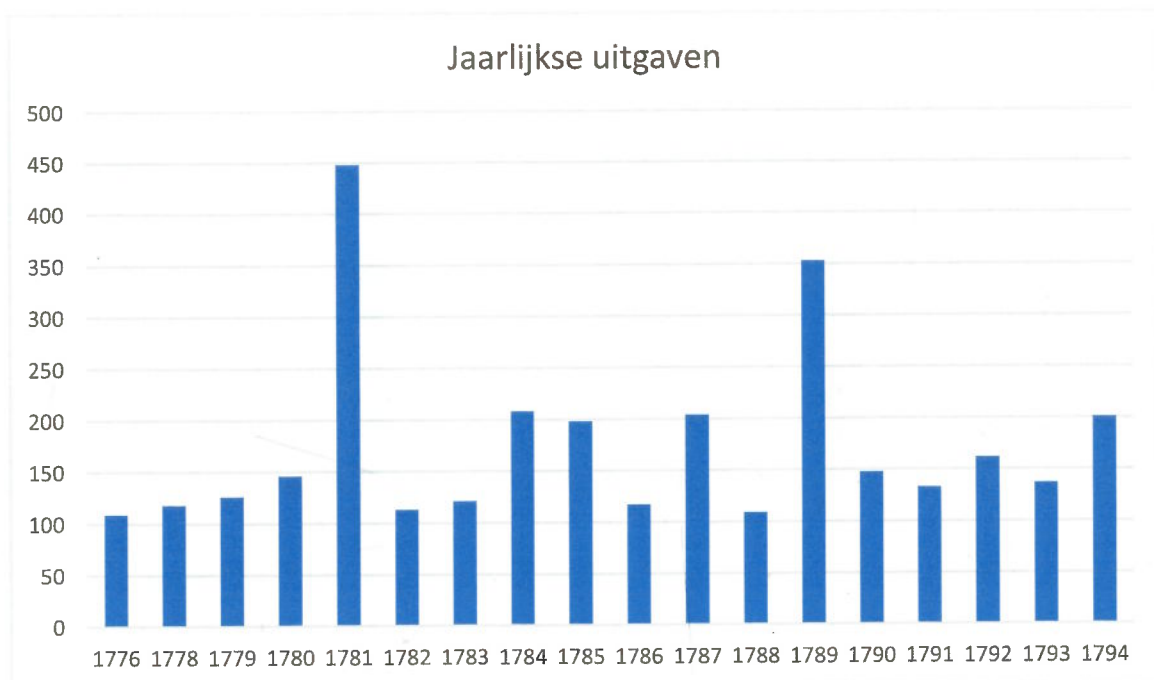
De herstelling van een luchter in de kerk kost in 1781 2 gulden en 2 stuivers. Twee nieuwe luchters *op den autaer* kosten in 1785 12 guldens. In 1788 worden *houte luchters* aangeschaft, die bij uitvaarten bij de lijkkest gezet kunnen worden. Zij kosten 3 guldens en 17 stuivers. In 1791 worden *vier ijsere luchters* gekocht voor 22 guldens en in 1792 nog een kleinere luchter voor 3 gulden en 5 stuivers. In 1796 wordt een luchter hersteld voor 4 stuivers.

In 1793 en 1795 rekt Thijs Bruninx in totaal 6 guldens en 7 stuivers aan voor een herstelling van de lijkbaar.

In 1793 wordt een nieuw ritueel¹⁵ gekocht voor 10 guldens. Een lantaarn kost in 1794 1 gulden en 8 stuivers.

In vier jaarrekeningen komen uitgaven voor aan de minderbroeders van Tongeren. In 1778, 1784, 1789 en 1793 prediken zij in de kerk van Membruggen. Zij krijgen daarvoor de tegenwaarde van drie *stenen* vlas in geld¹⁶. In 1778 is dat 3 guldens en 15 stuivers, daarna is dat telkens 6 guldens. Op de rekening voor 1792 wordt 2 guldens betaald *aen het sermoen van S. Hubert*.

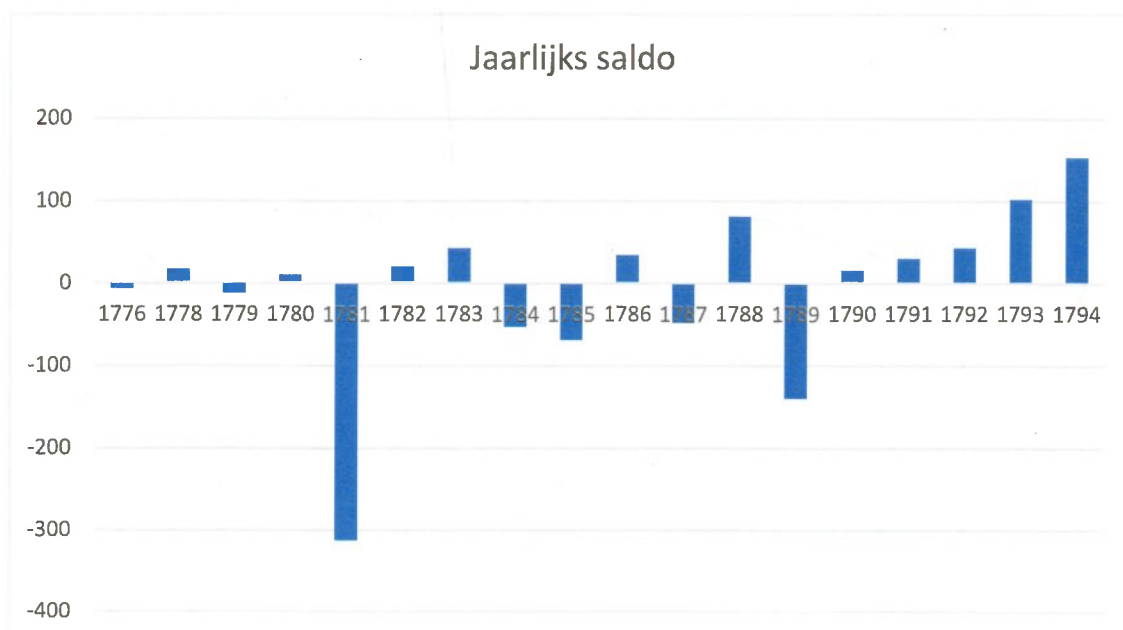
In 1796 wordt 50 guldens betaald aan kapelaan Geuten *voor de vroeghmisse te lesen*.

¹⁵ Een ritueel is een liturgisch boek waarin het voorgeschreven verloop van de toediening van de sacramenten of andere liturgische handelingen beschreven worden.

¹⁶ De *steen* is een gewichtsmaat voor bewerkt vlas.

Hoewel de inkomsten van de kerkfabriek in de periode van 1776 tot 1794, dankzij de stijgende graanprijzen, sterk stijgen, houden zij toch geen gelijke tred met de uitgaven. De uitgaven schommelen sterk en zij staan niet in verhouding tot de inkomsten. Het lijkt er op dat als de pastoor van oordeel is dat er iets nieuws nodig is, dat dat dan aangeschaft wordt. Dat leidt regelmatig tot een negatief saldo op de jaarrekening en een tekort in de kas. Het geld dat tekort is wordt door de pastoor voorgesloten. De grootste tekorten worden opgetekend in 1781 en 1789, niet toevallig de jaren met de grootste uitgaven.

Jaarlijkse totale inkomsten en uitgaven van de kerkmeesters, in gulden, stuivers en oorden			
Jaar	Inkomsten	Uitgaven	Saldo
1776	102 – 8 – 2	109 – 3 – 2	- 6 – 15 – 0
1778	133 – 19 – 3	117 – 19 – 0	+ 16 – 0 – 3
1779	112 – 18 – 3	126 – 1 – 1	- 13 – 2 – 2
1780	155 – 0 – 2	145 – 19 – 0	+ 9 – 1 – 2
1781	135 – 9 – 3	448 – 0 – 2	- 312 – 10 – 3
1782	132 – 9 – 2	113 – 6 – 2	+ 19 – 3 – 0
1783	162 – 11 – 0	120 – 19 – 0	+ 41 – 12 – 0
1784	155 – 0 – 2	208 – 5 – 0	- 53 – 4 – 2
1785	129 – 9 – 1	198 – 1 – 2	- 68 – 12 – 1
1786	150 – 10 – 2	116 – 13 – 0	+ 33 – 17 – 2
1787	156 – 10 – 2	204 – 1 – 2	- 47 – 11 – 0
1788	190 – 3 – 2	108 – 14 – 2	+ 81 – 9 – 0
1789	213 – 13 – 0	353 – 8 – 1	- 139 – 15 – 1
1790	162 – 11 – 0	147 – 13 – 1	+ 14 – 17 – 3
1791	162 – 2 – 3	132 – 12 – 0	+ 29 – 10 – 3
1792	205 – 0 – 1	162 – 0 – 3	+ 42 – 19 – 2
1793	239 – 4 – 0	137 – 6 – 2	+ 101 – 17 – 2
1794	359 – 3 – 2	201 – 0 – 0	+ 153 – 3 – 2

Een besluit

Structureel zit het in de jaren 1776-1794 goed met de inkomsten van de kerkfabriek van Membruggen. Dat is vooral te danken aan het feit dat die inkomsten grotendeels in natura, in koren, uitgedrukt worden. Op die manier stijgen de inkomsten met de graanprijzen. Met de levensduurte dus.

Met de uitgaven is het anders gesteld. De kerkmeesters slagen er niet in die gelijke tred te laten houden met de inkomsten. Telkens weer worden nieuwe dingen aangeschaft, vooral liturgisch textiel, waarbij het lijkt alsof er niet op de kosten wordt gelet.

De rekening voor 1781 sluit af met een tekort van ruim 312 guldens. De pastoor schiet dat geld voor. Hoewel er in de jaren daarna, als er geen te grote bijzondere uitgaven worden gedaan, mooie overschotten gerealiseerd worden, leidt de *koopwoede* van de pastoor ertoe dat de kerkfabriek hem, nadat de rekening voor 1794 afgesloten is met een overschot van ruim 153 guldens, nog ruim 100 guldens schuldig blijft.